

УДК 347.96

Храпенко Олена Олегівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури
Національний університет «Одеська юридична академія»
ORCID: 0000-0001-5864-0367*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РОЗРОБКИ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО АДВОКАТУРУ НА ПОЧАТКУ 90-Х РОКІВ

***Анотація.** У статті розкриваються проблеми розробки законодавства про адвокатуру часів незалежної України. Визначено новели, які з'явилися у новому Законі України «Про адвокатуру» та висвітлена роль Спілки адвокатів України у прийнятті даного закону. Також визначено ключову роль одеських адвокатів у прийнятті Правил адвокатської етики.*

***Ключові слова:** адвокати, адвокатура України, адвокатська діяльність, становлення адвокатури, адвокатська етика, Спілка адвокатів України, розробка законодавства.*

Постанова проблеми. Становлення незалежної демократичної держави це складний процес. Зміни в державному устрої України, її політичному й суспільному житті не могли не позначитися на тенденціях розвитку адвокатури України. Однією із нових найважливіших тенденцій стало закріплення на законодавчому рівні незалежності, самостійності, самоврядування адвокатури. Нове законодавство повинно відповідати вимогам суспільства. Також етичні аспекти не можуть не бути зачеплені при становленні нової адвокатури України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення питання щодо становлення законодавства про адвокатуру за часів незалежної України побудовано на вивченні таких нормативних актів, як: Закон України «Про адвокатуру», Про деякі заходи щодо підвищення рівня роботи адвокатури (Указ Президента України від 30.09.1999 р.), Правила адвокатської етики від 01.10.1999 р., Правила розгляду заяв про видачу ліцензій на здійснення юридичної практики Мін'юстом України від 05.06.1991 р., Про застосування законодавства, яке забезпечує право на захист у кримінальному судочинстві (Постанова Верховного суду України від 24.10.2003 р. №8.).

Мета статті полягає у висвітленні ключових питань при розробці законодавства про адвокатуру на початку 90-х років.

Виклад основного матеріалу. Після здобуття незалежності в історії України почався новий етап – становлення нової демократичної держави.

Спілка адвокатів України, яка на той час об'єднала найбільш активних адвокатів, визначила своїм першочерговим завданням розроблення Закону України «Про адвокатуру». Вона визначила своїм першочерговим завданням розроблення Закону України «Про адвокатуру». Законопроектна комісія Спілки адвокатів України приступила до підготовки проекту закону восени 1990 року. У січні 1991 р. було затверджено концепцію Закону та надано підготовлений законопроект до Верховної Ради України.

19 грудня 1992 р. Верховна Рада України ухвалила перший в історії незалежної України Закон «Про адвокатуру».

Прийняття Закону України «Про адвокатуру» стало історичною подією, адже це був перший закон про адвокатуру на пострадянському просторі, в якому діяльність адвокатури було врегульовувано відповідно до міжнародних стандартів та європейської практики.

Постановою Верховної Ради України від 19 грудня 1992 р. «Про порядок введення в дію Закону України «Про адвокатуру» він набував чинності з 1 лютого 1993 р. Це стало історичною подією, адже це був перший закон про адвокатуру на пострадянському просторі, в якому діяльність адвокатури було врегульовувано відповідно до міжнародних стандартів та європейської практики.

В Законі України «Про адвокатуру» від 19 грудня 1992 р. № 2887-ХІІ уперше на законодавчому рівні було дано визначення поняттю «адвокатура України», закріплено основні принципи діяльності адвокатури України – верховенства закону, незалежності, демократизму, гуманізму і конфіденційності, професійні права й обов’язки адвоката, гарантії адвокатської діяльності [1].

16 червня 1995 р. на засіданні правління Спілки адвокатів України було створено робочу групу з розроблення Кодексу адвокатської етики на чолі з адвокатом О. Л. Жуковською. До складу цієї групи увійшли одеські адвокати – Й. Л. Бронз, Ю. М. Полонський, В. Г. Маслов.

Протягом 1995–1996 рр. робоча група досліджувала типові міжнародні етичні норми адвокатської діяльності, правила адвокатської діяльності окремих держав, історичний досвід і традиції адвокатури. 23 лютого 1996 р. правління Спілки адвокатів України прийняло рішення схвалити проект Кодексу адвокатської етики.

У деяких областях (Закарпатській, Миколаївській, Херсонській, Хмельницькій та у м. Севастополі) адвокати висловилися проти ухвалення Кодексу адвокатської етики, але більшість регіонів підтримала ідею ухвалення Кодексу і його текст. Найактивнішим лобістом прийняття Кодексу була Одеська область на чолі з Йосипом Бронзом, – про це згадує О. Л. Жуковська в своїй публікації «Правила адвокатської етики – спогади про майбутнє» [2].

1–2 жовтня 1999 р. Вища кваліфікаційна комісія адвокатури на підставі змін до Положення «Про Вищу кваліфікаційну комісію адвокатури», внесених Указом Президента України від 30 вересня 1999 р. № 1240/1999 «Про деякі заходи щодо підвищення рівня роботи адвокатури» [5], схвалила перші в Україні «Правила адвокатської етики» [3].

Ще до ухвалення Закону України «Про адвокатуру» 1992 р., а саме – 25 червня 1991 р., Міністерство юстиції України видало Наказ № 20/5 «Про затвердження Правил розгляду заяв про видачу ліцензій на заняття юридичною практикою» [4], відповідно до якого особи, котрі мали юридичну освіту, могли отримати ліцензію і бути допущеними до участі в розгляді кримінальних справ у якості захисників, навіть не маючи ані досвіду, ані знань на здійснення такої діяльності.

Постанова Верховної Ради України від 19 грудня 1992 р. «Про порядок введення в дію Закону України «Про адвокатуру» передбачала можливість обміну ліцензій на здійснення юридичної практики, виданих Міністерством юстиції, на свідоцтва про право на здійснення адвокатської діяльності без складання кваліфікаційного іспиту, проте в країні тривалий час фактично діяли дві групи захисників – адвокати і юристи за ліцензією.

16 листопада 2000 р. Конституційний суд України ухвалив «сумнозвісне» рішення у справі Солдатова, згідно з яким до участі в розгляді кримінальних справ могли бути допущені окрім адвокатів так звані «фахівці в галузі права».

Незважаючи на те, що рішення Конституційного Суду не може бути скасовано або змінено, в даному випадку відбулась єдина в практиці Конституційного Суду України подія, коли без скасування цього рішення воно було дезавуйовано і втратило сенс на

підставі Постанови Пленуму Верховного Суду України № 8 від 24.10.2003 р. «Про застосування законодавства, яке забезпечує право на захист у кримінальному судочинстві» [6].

У п. 5 цієї постанови було визначено: «При вирішенні питання про наявність у фахівця в галузі права повноважень на здійснення захисту в кримінальній справі слід з'ясувати, яким конкретно законом їм таке право надано». Після ухвалення Пленумом Верховного Суду України цієї постанови діяльність фахівців у галузі права в кримінальному процесі було припинено.

Література

1. Адвокатура Одеси та Одеської області: історичні нариси : монографія / Й. Л. Бронз, Н. М. Бакаянова та ін.; за ред. Н. М. Бакаянної ; Національний університет «Одеська юридична академія»; Національна асоціація адвокатів України, Рада адвокатів Одеської області. Одеса : Фенікс, 2020. 744 с. ISBN 978-966-928-601-7
2. Жуковська О. Л. Правила адвокатської етики – спогади про майбутнє. Юридична онлайн газета. 18 жовтня 2018 р. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/pravila-advokatskoyi-etiki-v-ukrayini--spominpro-maybutne.html>
3. Правила адвокатской этики. Высшая квалификационная комиссия адвокатуры при Кабинете Министров Украины : Правила от 01.10.1999 р. №6. URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/MUS128.html
4. Правила розгляду заяв про видачу ліцензій на здійснення юридичної практики Мін'юстом України : Правила від 05.06.1991 р. № 20/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v20_5323-91#Text

5. Про деякі заходи щодо підвищення рівня роботи адвокатури : Указ Президента України від 30.09.1999 р. № 1240/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1240/99#Text>
6. Про застосування законодавства, яке забезпечує право на захист у кримінальному судочинстві : Постанова Верховного суду України від 24.10.2003 р. №8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-03#Text>